

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή

2. Ορισμός – Περιγραφή φαινομένου επικοινωνίας – Βιβλιογραφικό υπόβαθρο

3. Ερευνητικό ερώτημα – ερευνητικό πρόβλημα – σκοπός έρευνας

4. Εμπειρικό μέρος

4.1. Συμμετέχοντες – Δείγμα - Δειγματοληψία

4.2. Μεθοδολογικό σχέδιο – Ερευνητικό μοντέλο

4.3. Μεθοδολογικά εργαλεία - Διαδικασία/τεχνικές συλλογής δεδομένων

4.4. Μεταβλητές υπό διερεύνηση – Εγχειρηματοποίηση/κωδικοποίηση μεταβλητών

5. Ευρήματα - συμπεράσματα

6. Κριτική προσέγγιση

7. Βιβλιογραφία

1. Εισαγωγή

Τα επιστημονικά άρθρα που θα εξεταστούν στην παρούσα εργασία στο πλαίσιο του μαθήματος “Μεθοδολογία της έρευνας Ι” είναι τα εξής:

α. “Digital Inequality: Differences in Young Adults’ Use of the Internet.” των συγγραφέων Eszter Hargittai και Amanda Hinnant, δημοσιευμένο το 2008 στο περιοδικό Communication Research (Vol. 35, No. 5, σελίδες 602 -621),

β. “The Internet and Knowledge Gaps: A Theoretical and Empirical Investigation.” του συγγραφέα Heinz Bonfadelli, δημοσιευμένο στο περιοδικό European Journal of Communication, το 2002 (Vol. 17, No. 1, σελίδες 65 - 84) και

Αντικείμενο της εργασίας είναι η πραγμάτευση υπό ένα συνθετικό πρίσμα του ίδιου επικοινωνιακού φαινομένου, έτσι όπως αυτό ερευνάται στις παραπάνω εμπειρικές έρευνες. Η πραγμάτευση θα γίνει πάνω στους θεμελιώδεις άξονες του κύριου ερευνητικού ερωτήματος, του μεθοδολογικού – ερευνητικού μοντέλου και των ερευνητικών πορισμάτων, με την απόπειρα για κριτική προσέγγιση του ερευνητικού σχεδιασμού, των μεθοδολογικών επιλογών, της συζήτησης των συμπερασμάτων με βάση την υπάρχουσα βιβλιογραφία σε αυτά τα άρθρα, αξιοποιώντας το θεωρητικό υπόβαθρο του μαθήματος.

2. Ορισμός – Περιγραφή φαινομένου επικοινωνίας – Βιβλιογραφικό υπόβαθρο

♦*Hargittai & Hinnant, 2008:*

Το επικοινωνιακό φαινόμενο που περιγράφεται στο άρθρο των Hargittai & Hinnant (2008, 602 - 608) είναι η χρήση του παγκόσμιου ιστού, του διαδικτύου από τα νεαρά ενήλικα άτομα (web use, online activities).

Πιό συγκεκριμένα η διάσταση της έννοιας που εξετάζεται σε βάθος είναι το ψηφιακό χάσμα (second-level digital divide) δεύτερου επιπέδου, το δευτεροβάθμιο χάσμα που προκύπτει κατά τη χρήση του διαδικτύου, οι ανισότητες (η 'ταξικότητα', η 'ταξική διαστρωμάτωση') που χαρακτηρίζουν τους χρήστες ψηφιακών τεχνολογιών πληροφορίας (information technologies), πέρα από το πρωτοβάθμιο χάσμα. Έρευνες έχουν καταδείξει την αναγκαιότητα για απαγκίστρωση από τη διχοτομική διάκριση χρηστών και μη χρηστών (users vs nonusers), με στόχο τη βαθύτερη διερεύνηση των ανισοτήτων που δημιουργούνται σε σχέση με τη χρήση των τεχνολογιών πληροφορικής (602).

Μελετάται η διαφοροποίηση στη χρήση του μέσου σε συνάρτηση με τις δεξιότητες και ικανότητες διαδικτυακής πλοήγησης, οι οποίες με τη σειρά τους επηρεάζουν το βαθμό αξιοποίησης και ωφέλειας από το διαδίκτυο και τον εμπλουτισμό του ατομικού κεφαλαίου, μορφωτικού, κοινωνικού, πολιτισμικού και οικονομικού, καθώς και γενικότερα την κινητικότητα του ατόμου (603). Κεντρικές έννοιες και διαστάσεις αυτού του φαινομένου είναι η πρόσβαση (access), η ικανότητα (ability) και το γνωστικό χάσμα (knowledge gap), τα είδη χρήσης (types of uses), οι τυπολογίες των χρηστών (user typologies), η ψηφιακή εγγραματοσύνη (computer fluency/literacy), τα προνομιούχα περιβάλλοντα (privileged/advantaged background) και το γνωστικό και

χρηστικό χάσμα (knowledge, usage gap). Το υψηλό μορφωτικό επίπεδο και το υψηλό εισόδημα συνιστούν επίσης παράγοντες που διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο στο ψηφιακό χάσμα.

Σύμφωνα με πορίσματα ποικίλων σχετικών ερευνών, το φύλο, η εμπειρία στις ψηφιακές τεχνολογίες, το κοινωνικό περιβάλλον, η ηλικία σχετίζονται με τη χρήση του διαδικτύου. Οι νέοι ενήλικες έχουν την πρωτεία στη χρήση επικοινωνιακών εργαλείων, όπως το chatting ή το instant messaging, καθώς και στις ψυχαγωγικού χαρακτήρα δραστηριότητες. Υπάρχει συνεπώς ανομοιογένεια στα είδη της χρήσης, ανάλογα με την ηλικιακή ομάδα. Μάλιστα οι διαφορές δεν είναι μόνο διομαδικές, αλλά και ενδοομαδικές, αφού η ομοιογένεια δεν θεωρείται δεδομένη ακόμα και μέσα στην ίδια ηλικιακή κατηγορία.

Το πεδίο της χρήσης του διαδικτύου από τους νέους διέπεται από δύο αντικρουόμενους μύθους (604): από τη μία ο “μύθος της γενιάς του Columbine” (Myth of the Columbine Generation) και από την άλλη ο “μύθος της ψηφιακής γενιάς” (Myth of the Digital Generation). Πρόκειται αντίστοιχα από τη μία μεριά για την κινδυνολογική, δαιμονοποιητική προσέγγιση και από την άλλη για την εξιδανικευμένη, ωραιοποιημένη προσέγγιση σε σχέση με τα οφέλη που αποκομίζει η νεολαία από τη χρήση των διαδικτυακών εργαλείων.

Μια σημαντική έννοια που απαντάται στη βιβλιογραφία είναι και η αυτονομία της χρήσης (606), δηλαδή η ελευθερία χρήσης της τεχνολογίας, χωρικά και χρονικά, με άλλα λόγια η προσβασιμότητα. Επιπλέον, το μορφωτικό επίπεδο και το εισόδημα (607) αποτελούν προβλεπτικούς παράγοντες για τον τύπο των online δραστηριοτήτων. Οι τυπολογίες των χρηστών (608) καθορίζουν επίσης τον τύπο της δραστηριότητας

(veterans vs newcomers). Μια ακόμη πιο εξειδικευμένη κατηγορία χρηστών είναι οι netizens ('πολίτες του δικτύου'), οι οποίοι εμπλέκονται σε περισσότερες online δραστηριότητες που εμπλουτίζουν το δυναμικό και το κεφάλαιο τους.

◆ *Bonfadelli, 2002:*

Η έρευνα εξερευνά την υπόθεση του γνωστικού χάσματος στην Κοινωνία της Πληροφορικής. Το ψηφιακό χάσμα (digital divide) έχει διττή όψη: αφενός αφορά την πρόσβαση και αφετέρου αφορά την ποιότητα και το είδος της χρήσης (65). Οι οπτιμιστές πρεσβεύουν ότι η πληροφορία είναι για όλους, ενώ οι πεσσιμιστές μιλούν για ανισοκατανομή του πληροφοριακού 'πλούτου', με την παράλληλη δημιουργία ενημερωμένων ελίτ, οι οποίες θα έχουν και κοινωνική δύναμη (66). Τα στρώματα του πληθυσμού με υψηλότερο κοινωνικοοικονομικό status (SES, socioeconomic status) αξιοποιούν την παρεχόμενη πληροφορία ταχύτερα και αποτελεσματικότερα (67).

Στο χάσμα γνώσης πρέπει κανείς να λάβει υπόψη του το 'πλαφόν', το ανώτατο όριο πληροφορίας που μπορεί να αποκτήσει κανείς για ένα θέμα ή ένα γεγονός (ceiling effect), το οποίο επιτρέπει υπό συγκεκριμένες συνθήκες την υπέρβαση του χάσματος. Πρέπει όμως να εξετάζονται και τα κοινωνικά συμφραζόμενα, δηλαδή τις σύγχρονες, νεωτεριστικές δυτικές βιομηχανικές κοινωνίες, όπου το διαδίκτυο συνιστά ακόμη περισσότερο μια υποδομή παρά ένα παραδοσιακό μέσο (68).

Ο συγγραφέας αναφέρει πέντε παράγοντες (68) που είναι υπεύθυνοι για την πρόκληση του knowledge gap: 1. επικοινωνιακές δεξιότητες (communication skills), 2. προϋπάρχουσα γνώση (prior knowledge), 3. κοινωνική δικτύωση (social contacts), 4. ενεργή αναζήτηση πληροφορίας μέσω χρήσης, αποδοχής και αποθήκευσης της (active

information seeking) και 5. δομή του συστήματος media (structure of the media system). Πέρα όμως από το μορφωτικό επίπεδο, σημαντικό ρόλο παίζει και η παρώθηση, η κινητοποίηση και τα προσωπικά ενδιαφέροντα του ατόμου, ως ενδυναμωτικοί παράγοντες της knowledge equality ή inequality, ανάλογα με την περίπτωση (69). Συνεπώς, η εκπαίδευση και το προσωπικό ενδιαφέρον λειτουργούν συνεπικουρικά και αλληλοσυμπληρώνονται.

Δύο αντίπαλα ερμηνευτικά μοντέλα προσπαθούν να ερμηνεύσουν το knowledge gap (69): το ένα, το 'ελλειμματικό μοντέλο', θεωρεί τη μόρφωση ως πρωτεύουσα και την παρώθηση ως δευτερογενή. Το δεύτερο, το 'μοντέλο της διαφοράς', αντιμετωπίζει τη μόρφωση και την παρώθηση ως δύο ανεξάρτητους παράγοντες, με την παρώθηση και το προσωπικό ενδιαφέρον να θεωρούνται ιδιαίτερα κρίσιμοι συντελεστές. Μέσα από τα δύο μοντέλα αναδεικνύεται και ένα τρίτο, περισσότερο συνθετικό, το οποίο υποστηρίζει ότι η μόρφωση και η παρώθηση δρουν αλληλεπιδραστικά και συνεργατικά στην παραγωγή γνώσης (609-610). Επισημαίνονται οι διαφορετικοί τύποι πληροφορίας και γνώσης (70), καθώς και τα διαφορετικά είδη χάσματος της γνώσης (71): 1. χάσμα στην παροχή πληροφορίας, 2. χάσμα στην πρόσβαση, 3. χάσμα στη χρήση της πληροφορίας, 4. χάσμα στην επεξεργασία της πληροφορίας, 5. χάσμα στην απορρέουσα γνώση.

Τέλος, ο Bonfadelli συγκρίνει τα παλιά μέσα με το διαδίκτυο (ως νέο μέσο), αναφορικά με την ανάδυση του knowledge gap (72): στα παλιά media τα επίπεδα πρόσβασης και χρήσης είναι υψηλά και η παροχή πληροφορίας είναι ομοιογενής. Αντίθετα, στο διαδίκτυο η πληροφορία είναι ετερογενής, έντονα διαφοροποιημένη και δυνητικά απεριόριστη, η πρόσβαση δεν είναι πάντα δεδομένη και απαιτείται ένας

ενεργός και επιδέξιος χρήστης. Γίνεται δηλαδή λόγος για έντονο κατακερματισμό και διάσπαση του διαδικτυακού κοινού, αλλά και για επικοινωνιακά ghetto (73).

3. Ερευνητικό ερώτημα – ερευνητικό πρόβλημα – σκοπός έρευνας - υποθέσεις

♦*Hargittai & Hinnant, 2008:*

Οι συγγραφείς διατυπώνουν υποθέσεις που διαιρούνται σε δύο ομάδες. Η πρώτη ομάδα υποθέσεων αφορά τις δεξιότητες, τις ικανότητες των χρηστών (skills), ενώ η δεύτερη αφορά την επισκεψιμότητα σε ιστοσελίδες που ενισχύουν το ατομικό κεφάλαιο του χρήστη. Οι υποθέσεις που διατυπώνονται είναι οι εξής (608-609):

-1α: Το υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο συνεπάγεται υψηλότερο ψηφιακό αλφαριθμητισμό.

-1β: Η αυτονομία χρήσης του μέσου συνδέεται με υψηλότερη αυτοαναφερόμενη δεξιότητα.

-1γ: Η εμπειρία συσχετίζεται θετικά με την πιθανότητα επίσκεψης σε capital-enhancing ιστοσελίδες.

1δ: Η διαθεσιμότητα σύνδεσης υψηλής ταχύτητας συσχετίζεται θετικά με το πλήθος των capital-enhancing ιστοσελίδων που επισκέπτεται ο χρήστης.

-2α: Η εκπαίδευση, η μόρφωση έχει θετική συσχέτιση με το πλήθος των ωφέλιμων ιστοσελίδων που επισκέπτεται ο χρήστης.

-2β: Η αυτονομία χρήσης έχει θετική συσχέτιση με τις επισκέψεις σε ωφέλιμες ιστοσελίδες.

-2γ: Η εμπειρία έχει θετική συσχέτιση με την πιθανότητα να επισκεφτεί ο χρήστης ωφέλιμες ιστοσελίδες.

-2δ: Η διαθεσιμότητα σύνδεσης υψηλής ταχύτητας συσχετίζεται θετικά με το πλήθος των ωφέλιμων ιστοσελίδων που επισκέπτεται ο χρήστης.

-2ε: Οι χρήστες με υψηλότερο βαθμό αυτοαναφερόμενης δεξιότητας έχουν επισκεφτεί περισσότερες ωφέλιμες ιστοσελίδες από τους χρήστες με χαμηλότερο βαθμό αυτοαναφερόμενης δεξιότητας.

♦*Bonfadelli, 2002:*

Με βάση τα δεδομένα που είχε στη διάθεση του ο ερευνητής, τα οποία προέκυψαν μέσα από ερωτήσεις (74) σχετικά με τις στάσεις απέναντι στο διαδίκτυο (attitudes) και την αυτοαξιολογούμενη διαδικτυακή ικανότητα ή επάρκεια (self-rated Internet competence), στο πλαίσιο της έρευνας MA Comis (βλ. παρακάτω, σ. 9), διατυπώθηκαν δύο υποθέσεις: 1. υπάρχουν ακόμη, αν και με τάσεις συρρίκνωσης, δημογραφικές διαφορές στην πρόσβαση στο διαδίκτυο, οι οποίες θα οδηγούν σε ανάπτυξη χασμάτων και ανισοτήτων στην πρόσβαση με την πάροδο του χρόνου (76), 2. υπάρχουν ορισμένες δημογραφικές διαφορές στη χρήση του διαδικτύου. Ο ερευνητής προσδοκά, αναμένει – προφανώς με έρεισμα και εφιαλτήριο το υπάρχον βιβλιογραφικό υπόβαθρο - ότι θα υπάρχουν σημαντικές διαφορές με βάση κοινωνικές, έμφυλες, μορφωτικές και οικονομικές παραμέτρους, με μεγαλύτερη ή μικρότερη σημαντικότητα, αλλά δεν μπορεί να ορίσει τις υποθέσεις του πιο στενά.

4. Εμπειρικό μέρος

4.1. Συμμετέχοντες – Δείγμα – Δειγματοληψία

Και οι δύο έρευνες είναι δειγματοληπτικές, αφού εξετάζουν αντιπροσωπευτικά δείγματα του πληθυσμού ως προς τις έννοιες και τις διαστάσεις που ενδιαφέρουν τους ερευνητές.

♦*Hargittai & Hinnant, 2008:*

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα (609 - 610) ήταν νέοι ενήλικες 18 έως 26 ετών (young adults), οι οποίοι συνιστούν την ηλικιακή ομάδα που περιλαμβάνει και τους περισσότερο 'δικτυωμένους' χρήστες. Αξιοποιήθηκαν δεδομένα για καταγεγραμμένα νοικοκυριά τα οποία αντλήθηκαν από μία ιδιωτική εταιρία. Αφού καθορίστηκε το πλήθος των νέων χρηστών διαδικτύου στις ηλικίες 18 – 26 ετών σε αυτές τις οικογένειες, στη συνέχεια με τη μέθοδο της τυχαίας δειγματοληψίας (με κριτήριο την κοντινότερη ημερομηνία γενεθλίων), επιλέχθηκαν αρχικά περίπου 1286 άτομα. Το ποσοστό ανταπόκρισης των υποψηφίων συμμετεχόντων βέβαια ήταν αρκετά μικρό (21 %), οπότε το τελικό δείγμα ήταν 270 άτομα. Οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι το δείγμα τους είναι αρκετά αντιπροσωπευτικό σε εθνικό επίπεδο, αν και όχι αρκετά ευρύ και με περιορισμένη αντιπροσώπευση του γυναικείου φύλου, ώστε να αποτρέπει τις εύκολες γενικεύσεις των συμπερασμάτων. Το μορφωτικό επίπεδο του δείγματος σε γενικές γραμμές είναι αρκετά υψηλό. Επιπλέον το δείγμα παρέχει αναλυτικές πληροφορίες σχετικά με τον ψηφιακό εγγραμματισμό των συμμετεχόντων.

♦*Bonfadelli, 2002:*

Ο ερευνητής αξιοποιεί υπάρχοντα δεδομένα από άλλους φορείς. Πιο συγκεκριμένα:

1. Αντλεί στοιχεία από τη βάση δεδομένων MA Net, η οποία προκύπτει στα πλαίσια της μελέτης MACH (74), μέσω τηλεφωνικής έρευνας που διεξάγεται από τη μη κερδοσκοπική ερευνητική οργάνωση WEMF AG (Aktiengesellschaft, Stock Corporation/public company) für Werbemedienforschung, δύο φορές το χρόνο. Ο συγκεκριμένος ερευνητικός φορέας παρέχει εκτενή στατιστικά στοιχεία, καθώς και μελέτες των media και της αγοράς για χρήση από επικοινωνιολόγους, διαφημιστές και ειδικούς των media. Τα δείγματα που αξιοποιεί ο φορέας είναι αντιπροσωπευτικά και αγγίζουν σχεδόν 10.000 άτομα ηλικίας 14 ετών και άνω. Η έρευνα περιέχει ερωτήσεις για την πρόσβαση στο διαδίκτυο και τη χρήση του, καθώς και ποικίλα δημογραφικά στοιχεία (ηλικία, φύλο, μόρφωση, εισόδημα).

2. Αντιπροσωπευτικό δείγμα άνω των 2000 χρηστών υπολογιστή, με ή χωρίς πρόσβαση στα πλαίσια της τηλεφωνικής έρευνας MA Comis 1999 από τη WEMF και πάλι, την οποία ακολούθησε follow up έρευνα, η MA Comis 2000 (74). Οι ερωτήσεις αυτών των ερευνών έχουν κυρίως ποιοτικό χαρακτήρα και αφορούν τη συχνότητα και τη διάρκεια χρήσης του διαδικτύου, τη χρήση συγκεκριμένων ιστοσελίδων, τα είδη του διαδικτυακού περιεχομένου, τις στάσεις απέναντι στο διαδίκτυο και την πλοηγητική ικανότητα, σύμφωνα φυσικά με την προσωπική άποψη των ερωτηθέντων. Για λόγους συγκρισιμότητας των δεδομένων με την έρευνα MACH (βλ. παραπάνω, No. 1), επιλέχθηκε μία υπο-ομάδα των δεδομένων, συγκεκριμένα δύο υπο-δείγματα: 853 άτομα για το έτος 1999 και 1557 για το έτος 2000 (άτομα που χρησιμοποιούν το διαδίκτυο αρκετές φορές το μήνα στο σπίτι, 'narrow usership').

4.2. Μεθοδολογικό σχέδιο – Ερευνητικό μοντέλο

♦*Hargittai & Hinnant, 2008:*

Οι Hargittai & Hinnant αξιοποιούν στην έρευνα τους το συναφειακό μοντέλο, αφού ενδιαφέρονται να αποδείξουν συσχετίσεις και συνάφειες μεταξύ ζευγών ανεξάρτητων και εξαρτημένων μεταβλητών. Διεξάγουν έρευνα συσχετίσεων, συναφειακή έρευνα. Η στρατηγική τους είναι νομοθετική, θετικιστική, αφού προσπαθούν να επεξεργαστούν ποσοτικά δεδομένα με αντικειμενικό τρόπο και αναζητούν σχέσεις.

♦*Bonfadelli, 2002:*

Και ο Bonfadelli επιστρατεύει το συναφειακό μοντέλο αναζητώντας συσχετίσεις μεταξύ των δημογραφικών χαρακτηριστικών – ως ανεξάρτητες μεταβλητές – και των επίμαχων εννοιών της διαδικτυακής πρόσβασης και χρήσης (access - use) – εξαρτημένες μεταβλητές. Οργανώνει υπό μορφή ποσοστών και απόλυτων αριθμητικών μεγεθών τα ποσοτικά του δεδομένα σε πίνακες (12 & 14 - 17), όπου απεικονίζεται και η εξελικτική πορεία των υπό εξέταση μεταβλητών από έτος σε έτος (με ποσοστό % αύξησης ή μείωσης). Το βασικό ερευνητικό μοντέλο είναι η δευτεροβάθμια ανάλυση δεδομένων (secondary analysis) από υπάρχουσες έρευνες, ένα είδος μετα-ανάλυσης δηλαδή, με στόχο την εύρεση μορφωτικών διαφοροποιήσεων στο πεδίο του ψηφιακού εγγραμματισμού.

4.3. Μεθοδολογικά εργαλεία - Διαδικασία/τεχνικές συλλογής δεδομένων

♦*Hargittai & Hinnant, 2008:*

Για τη συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκαν τηλεφωνικές συνεντεύξεις από εταιρία ερευνών με την συνδρομή τεχνολογιών πληροφορικής προκειμένου να ελαχιστοποιηθούν τα λάθη και να επιταχυνθεί η διαδικασία της συνέντευξης.

♦*Bonfadelli, 2002:*

Ο Bonfadelli επεξεργάζεται 'έτοιμα' δεδομένα από τηλεφωνικές έρευνες με ερωτηματολόγιο. Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει ερωτήσεις σχετικά με τη χρήση, την πρόσβαση και ποικίλα δημογραφικά στοιχεία.

4.4. Μεταβλητές υπό διερεύνηση – Εγχειρηματοποίηση/κωδικοποίηση μεταβλητών

Και οι δύο έρευνες προχωρούν από τους σημασιολογικούς/εννοιολογικούς ορισμούς στους λειτουργικούς ορισμούς, ορίζοντας τους δείκτες, τον τρόπο με τον οποίο θα μετρηθούν οι διαστάσεις των εννοιών.

♦*Hargittai & Hinnant, 2008:*

Οι ανεξάρτητες μεταβλητές (independent variables) των οποίων την προβλεπτική ισχύ εξετάζουν οι Hargittai & Hinnant (2008, 611) είναι η μόρφωση, η αυτονομία χρήσης, οι διαδικτυακές εμπειρίες και η ποιότητα του εξοπλισμού. Η αυτονομία χρήσης εμπεριέχει ως έννοια το χώρο πρόσβασης και το βαθμό ελευθερίας πρόσβασης που αυτός ο χώρος προσφέρει, καθώς και την προσβασιμότητα στο χώρο εργασίας και είναι δίτιμη (παίρνει τιμές 0 ή 1). Οι διαδικτυακές εμπειρίες μετρώνται με δύο τρόπους: αφενός με βάση την τυπολογία του χρήστη, αν είναι δηλαδή βετεράνος (veteran, χρήση διαδικτύου

για τουλάχιστον 3 έτη) ή νεοφερμένος (newcomer, έναρξη χρήσης του διαδικτύου κατά το παρελθόν έτος) και αφετέρου με βάση τη συχνότητα της καθημερινής χρήσης. Όσον αφορά την πρόσβαση σε υψηλής ταχύτητας σύνδεση οι ερευνητές χρησιμοποίησαν μια εικονική μεταβλητή (dummy variable). Οι δημογραφικές μεταβλητές του φύλου και της ηλικίας είναι ελεγχόμενες (μεταβλητές ελέγχου), οπότε περιορίζεται η επιρροή τους.

Στην ίδια έρευνα οι εξαρτημένες μεταβλητές (dependent variables, 612) είναι οι διαδικτυακές δεξιότητες (online skills) και τα είδη των ιστοσελίδων που οι χρήστες επισκέπτονται, δηλαδή με άλλα λόγια τα είδη της χρήσης. Οι δεξιότητες ως έννοια νοηματοδοτούνται και ορίζονται μέσα από τις απαντήσεις σε 5 ερωτήσεις τύπου Likert (5βάθμια κλίμακα ίσων διαστημάτων) σχετικά με την γνώση των συμμετεχόντων για όρους του διαδικτύου (jpg, frames, preference settings, newsgroups, pdf). Οι ερωτήσεις αυτές δηλαδή περιγράφουν και οριοθετούν το εννοιολογικό πλαίσιο που διέπει τις δεξιότητες διαδικτύου και συνθέτουν τον παράγοντα – εννοιολογική κατασκευή (construct) – θεωρητική έννοια των δεξιοτήτων (skill).

Τα είδη της χρήσης συνιστούν μια μεταβλητή που συντίθεται από επιμέρους ερωτήσεις. Οι ερωτήσεις αυτές αφορούν τις τάσεις των χρηστών για επίσκεψη σε ιστοσελίδες συγκεκριμένου περιεχομένου (οικονομικού, πολιτικού, εμπορικού κτλ.), οι οποίες θεωρούνται capital enhancing και μπορούν να πάρουν τιμές από το 0 έως το 7 (index variable). Οι αριθμοί σε αυτήν την περίπτωση είναι συμβολικοί και αυθαίρετοι, οπότε δεν εκφράζουν αριθμητικές σχέσεις και δεν επιδέχονται μαθηματικής – στατιστικής επεξεργασίας. Η συγκεκριμένη μεταβλητή είναι ονομαστική (nominal) και περιλαμβάνει αμοιβαία αποκλειόμενες, εξαντλητικές κατηγορίες.

♦*Bonfadelli, 2002:*

Τα δημογραφικά στοιχεία (μορφωτικό επίπεδο, φύλο, ηλικία, εισόδημα) συνιστούν τις ανεξάρτητες μεταβλητές, ενώ η πρόσβαση στο διαδίκτυο και η χρήση αυτού ορίζονται ως εξαρτημένες μεταβλητές (11 - 12).

5. Ευρήματα – συμπεράσματα

♦*Hargittai & Hinnant, 2008:*

Η στατιστική ανάλυση έδειξε ότι επιβεβαιώνεται η υπόθεση 1^α (613), δηλαδή το υψηλό μορφωτικό επίπεδο σχετίζεται θετικά με το υψηλότερο επίπεδο αυτοαναφερόμενων δεξιοτήτων πλοήγησης (level of education – level of self-reported skills: positive correlation). Υπάρχει στατιστικά σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στο φύλο και στην κατανόηση διαδικτυακών όρων (613), καθώς και στην αυτοαντίληψη για την κατανόηση αυτών των όρων (self-report, self-perception). Επιβεβαιώνεται και η υπόθεση 1β, υπάρχει δηλαδή σχέση αυτονομίας και εξοικείωσης με την διαδικτυακή ορολογία, καθώς και η υπόθεση 1γ (σχέση εμπειρίας και γνώσης/δεξιότητας, 614). Η υπόθεση 1δ απορρίπτεται (615), αφού δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές σχέσεις μεταξύ της ποιότητας σύνδεσης και της αυτοαναφερόμενης δεξιότητας.

Αναφορικά με τη δεύτερη κατηγορία υποθέσεων (615), η στατιστική ανάλυση αναδεικνύει ισχυρή σχέση μεταξύ του μορφωτικού επιπέδου και τα είδη των χρήσεων (υπόθεση 1α), καθώς και ανάμεσα στην αυτονομία και στο πλήθος των ωφέλιμων ιστοσελίδων που επισκέπτεται ο χρήστης (1β). Οι δύο τελευταίες υποθέσεις απορρίπτονται, αφού τα στατιστικά δεδομένα δεν τις υποστηρίζουν επαρκώς και δεν δείχνουν αλληλεξάρτηση και συμμεταβολή. Το καινοτόμο στοιχείο της έρευνας

σύμφωνα με τους ερευνητές είναι η αξιοποίηση του παράγοντα της αυτοαναφερόμενης δεξιότητας, ως ανεξάρτητη μεταβλητή προβλεπτική για τα είδη της χρήσης (615-616). Έτσι η διαδικτυακή συμπεριφορά στην ουσία αντανακλά τις ικανότητες πλοήγησης, οπότε οι χρήστες με βαθιά και πλατιά γνώση του διαδικτύου είναι πιθανότερο να επισκέπτονται διαδικτυακούς τόπους με επικοινωνιακό περιεχόμενο.

♦*Bonfadelli, 2002:*

Η εξέταση των δεδομένων αναδεικνύει το προφίλ του τυπικού Ελβετού χρήστη του διαδικτύου (75): υψηλό μορφωτικό επίπεδο, εύπορος, νέος και αρσενικού γένους. Επισημαίνεται το μορφωτικό επίπεδο ως ο κρισιμότερος παράγοντας με την καθοριστικότερη επιρροή στα χάσματα πρόσβασης, με το εισόδημα να ακολουθεί. Επιβεβαιώνεται η υπόθεση ότι συν τω χρόνω ότι οι δημογραφικές διαφορές σε σχέση με την πρόσβαση επιδεινώνονται, αφού η αύξηση στην πρόσβαση είναι μικρότερη στα μη προνομιούχα κοινωνικά στρώματα (76). Επομένως επαληθεύεται η υπόθεση του γνωστικού χάσματος, αφού υπάρχουν ανομοιότητες στη διάχυση, τη διείσδυση και την υιοθέτηση του διαδικτύου από τις διάφορες ομάδες του πληθυσμού.

Όσον αφορά τη δεύτερη υπόθεση – το χάσμα στη χρήση – ο ερευνητής επισημαίνει ότι οι μορφωτικές διαφορές αντανακλώνται και στο είδος του περιεχομένου των ιστοσελίδων που επισκέπτονται οι χρήστες (79). Έτσι οι χρήστες με υψηλό μορφωτικό επίπεδο χρησιμοποιούν το διαδίκτυο για υπηρεσίες και αναζήτηση πληροφοριών (informational & service-oriented purposes), σε αντίθεση με τα άτομα κατώτερης μόρφωσης, τα οποία προσανατολίζονται κατά βάση σε ψυχαγωγικό περιεχόμενο. Έτσι, η μόρφωση διαμορφώνει τυπολογίες, πρότυπα χρήσης (usage

patterns). Οι χρήστες διακρίνονται – σε μικρότερο βαθμό – και με βάση το φύλο και την ηλικία (79 - 80).

6. Κριτική προσέγγιση – αξιολόγηση

♦*Hargittai & Hinnant, 2008:*

Συμπερασματικά, οι ερευνητές τονίζουν ότι απαιτείται μια πιο λεπτομερής προσέγγιση του φαινομένου της ψηφιακής ανισότητας πέρα από τη σύνδεση. Η ύπαρξη σύνδεσης δεν εγγυάται την υπέρβαση ή την άμβλυνση της ‘ταξικής’ αυτής διαστρωμάτωσης στην ψηφιακή κοινωνία, αφού υπεισέρχονται ενδοατομικοί παράγοντες που διαιωνίζουν το διαχωρισμό των χρηστών σε ‘πληβείους’ και ‘πατρίκιους’, συντηρώντας ένα ψηφιακό ‘προλεταριάτο’ (618).

Οι ερευνητές έχουν σχεδιάσει ένα ερευνητικό μοντέλο το οποίο εξυπηρετεί τους στόχους της έρευνας: τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται διακρίνονται από εγκυρότητα, αφού μετράνε αυτό που θέλουν να μετρήσουν, δηλαδή τις θεωρητικές έννοιες που σκιαγραφούνται αναλυτικά στη βιβλιογραφική επισκόπηση. Οι προγενέστερες έρευνες που αναφέρονται αποσαφηνίζουν τους εμπλεκόμενους όρους και το εννοιολογικό πεδίο. Οι ερευνητικές υποθέσεις είναι σαφείς και διατυπωμένες με ακρίβεια. Οι συσχετίσεις που προκύπτουν μέσα από τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων επαληθεύονται και από την προϋπάρχουσα έρευνα.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι και η παράμετρος της αναφοράς στο ίδιο το υποκείμενο, αφού οι ερευνητές εισάγουν και το στοιχείο της αυτοαντίληψης των συμμετεχόντων (self-report measures).

♦*Bonfadelli, 2002:*

Σε παρόμοια συμπεράσματα με την προηγούμενη έρευνα καταλήγει και ο Bonfadelli. Η ύπαρξη και διαθεσιμότητα καινοτόμων ψηφιακών εργαλείων, όπως το διαδίκτυο, δεν εγγυάται από μόνη της τη διαμόρφωση ενός δυναμικού, εγγράμματος και ενημερωμένου κοινού (81). Η πρόσβαση για όλους δεν εμπεριέχει απαραίτητα και την ποιοτική διάσταση, αφού δεν συνεπάγεται ισότιμη συμμετοχή στην παγκόσμια διαδικτυακή κοινότητα. Οι ανισότητες που ανακύπτουν είναι στο βάθος τους δομικές και πολιτικές (82) και χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης και νοηματοδότησης. Η βιβλιογραφική αναζήτηση είναι εκτενής και παρουσιάζει σφαιρικά το υπό διερεύνηση φαινόμενο και ο ερευνητής ακολουθεί αυστηρή και συγκροτημένη επιστημονική μέθοδο.

Οι υποθέσεις βέβαια, θα μπορούσε να πει κανείς ότι είναι αρκετά γενικές και δεν εξειδικεύουν τα επακριβή δημογραφικά χαρακτηριστικά τα οποία οδηγούν σε διαφοροποίηση μεταξύ των στρωμάτων του πληθυσμού όσον αφορά την αλληλεπίδραση τους με το διαδίκτυο.

7. Βιβλιογραφία

Bonfadelli, H. (2002). "The Internet and Knowledge Gaps: A Theoretical and Empirical Investigation." *European Journal of Communication*. 17 (1). 65 – 84.

Hargittai, E. & Hinnant, A. (2008). "Digital Inequality: Differences in Young Adults' Use of the Internet." *Communication Research*. 35 (5). 602 – 621.